

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

360
років

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV
GEOGRAPHY FACULTY
DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL GEOGRAPHY
GEOGRAPHICAL COMMISSION OF SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
LVIV DEPARTMENT OF UKRAINIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

HUMAN GEOGRAPHY AND CARTOGRAPHY: SCIENTIFIC HERITAGE AND MODERN UKRAINIAN STUDIES

PROCEEDINGS
of All-Ukrainian scientific online seminar
with the participation of foreign scientists, dedicated to the 120th anniversary
of the birth of Professor Volodymyr Kubiyovych (1900–1985)
(Ukraine, Lviv, May 20, 2021)

LVIV – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ
ГЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
ЛЬВІВСЬКИЙ ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ І КАРТОГРАФІЯ: НАУКОВА СПАДЩИНА ТА СУЧАСНІ УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнського наукового онлайн-семінару
з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження
професора Володимира Кубійовича (1900–1985)
(Україна, м. Львів, 20 травня 2021 р.)

ЛЬВІВ – 2021

Редакційна колегія: доц. В. Біланюк (голова), проф. О. Шаблій (голова, відп. ред.), проф. І. Ровенчак (співголова), доц. М. Влах (співголова), асист. Л. Котик (відп. секретар), проф. С. Запотоцький, проф. М. Заячук, проф. О. Кучабський, проф. К. Мезенцев, проф. Л. Немець, проф. С. Шевчук, доц. А. Кузишин, зав. навч. лабораторії М. Хоминець (секретар).

Рецензенти:

доктор географічних наук, професор *В. Руденко*
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

доктор географічних наук, професор *Ю. Кисельов*
(Уманський національний університет садівництва);

*Рекомендовано Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 4 від 18 травня 2021 р.*

С 89 Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії : матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 20 травня 2021 р.). – Львів : Простір-М, 2021. – 338 с.

Матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985). Подано наукові статті з таких напрямків наукових досліджень: професор Володимир Кубійович – географ-українознавець, організатор національної географічної науки та освіти; проблеми розвитку національної суспільно-географічної картографії та геоіконіки; модерні напрямки суспільно-географічної науки; суспільно-географічна глобалістика, країнознавство, краєзнавство і туризмологія; проблеми реформування адміністративно-територіального устрою в Україні.

УДК [911.3+912.43]:91-057.4(477)"190/198"В.Кубійович

Автори опублікованих матеріалів відповідають за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Текст подано з незначною літературною редакцією та корекцією текстів зі збереженням авторського стилю. Думка авторів статей може не збігатися з думкою організаторів наукового семінару.

Адреса редакційної колегії:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра економічної і соціальної географії,
вул. П. Дорошенка, 41, кімн. 56, м. Львів, 79000
Тел.: +38 032 239 45 73
E-mail: kafedra.lviv@gmail.com

Професор
Володимир Кубійович
(1900-1985)

III. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ КАРТОГРАФІЇ ТА ГЕОІКОНІКА	133
<i>Шаблій Олег</i>	
КОНЦЕПЦІЯ «ГЕОПОЛІТИЧНО-МІЛІТАРНОГО АТЛАСУ УКРАЇНИ»	133
<i>Чайка Ірина, Гудзеляк Ірина</i>	
КАРТОГРАФУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТИ	141
<i>Рудакевич Іван</i>	
КАРТОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОТОКІВ ВЕЛИКОГО МІСТА	146
<i>Павлунь Микола, Генералова Лариса</i>	
НЕОРДИНАРНІ ЗДОБУТКИ ВІТАЛІЯ ВАЩЕНКА У РЕГІОНАЛЬНОМУ ГЕОЛОГІЧНОМУ КАРТОГРАФУВАННІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (ПАМ'ЯТІ ГЕОЛОГА)	151
<i>Шаблій Олег</i>	
ГЕОІКОНІЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБЛЕННЯ ВЕЛИКОГО ДЕРЖАВНОГО ГЕРБА УКРАЇНИ	157
IV. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ГЛОБАЛІСТИКА, КРАЇНОЗНАВСТВО, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМОЛОГІЯ	166
<i>Книш Мирослава, Мамчур Ольга</i>	
ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КРАЇН МАКРОРЕГІОНУ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ	166
<i>Мариняк Ярослав</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	173
<i>Влах Мирослава</i>	
ІСЛАМІЗАЦІЯ ЄВРОПИ: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ	178
<i>Гудзеляк Ірина</i>	
ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ЄВРОПИ	184
<i>Качан Євген, Кошіль Роман</i>	
СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ПОГІРШЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ	189
<i>Садова Уляна, Гринькевич Ольга, Теслюк Роман</i>	
МОНІТОРИНГ ЯК СКЛАДОВА ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ	194
<i>Івах Ярослав</i>	
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ COVID - 19 У СВІТІ	198
<i>Білецький Мирослав, Котик Любов</i>	
РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТКОРОНАВІРУСНОГО ХОЛОДУ	205
<i>Черешнюк Тарас</i>	
ДОСВІД ЦЕНТРАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД У ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ	214
<i>Поплавська Інна</i>	
КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБЛАСТЕЙ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ	219
<i>Кузик Степан, Борсук Юрій</i>	
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	223
<i>Мороз Соломія, Голод Андрій</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ СХІДНИЦІ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ	237
<i>Барський Юрій, Матвійчук Людмила, Карпук Ірина</i>	
АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА СТАН І РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	241
<i>Michalski Tomasz</i>	
UWARUNKOWANIA ZMIANY LICZEBNOŚCI FLOTY KUTROWEJ W POLSKICH PORTACH	245
<i>Грицевич Володимир</i>	
ЧИННИКИ ПІШОХІДНОЇ ТА АВТОТРАНСПОРТНОЇ ДОСТУПНОСТІ У ВЕЛИКОМУ МІСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)	249

УДК 338.48-32(477)“2020”

РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТКОРОНАВІРУСНОГО ХОЛОДУ

Мирослав Білецький, Любов Котик

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Проаналізовано особливості розвитку туристичної сфери світу та України в умовах COVID-19. Узагальнено втрати сфери у результаті пандемії та входження у період рецесії спричинений коронавірусним холодом. Розкрито ознаки коронавірусного холоду та його деструктивний вплив на розвиток туризму. Наголошено на потенціалі екскурсійного туризму, що у час пандемії орієнтований на короткотривалі і маловіддалені подорожі та виступає осердям розвитку туристичної галузі держави. Зазначено унікальні екскурсійні маршрути укладені за туристично-екскурсійними районами України. Обґрунтовано, що екскурсійний туризм є підґрунтям розвитку сфери туризму у посткоронавірусний період, генерує широкі можливості для бізнесу, залишає глибокий соціальний слід.

Ключові слова: туризм, екскурсійний туризм, пандемія COVID-19, коронавірусний холод, економічні виклики.

DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SIGHTSEEING TOURISM IN THE CONDITIONS OF THE CORONAVIRUS DROUGHT

Myroslav Biletskyi, Liubov Kotyk

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

The article analyzes the development of the tourism sector in Ukraine and across the world in the conditions of COVID-19. It outlines the losses of the sector and the start of the recession period caused by the pandemic and the economic drought. The signs of the coronavirus drought and its destructive influence on tourism development are revealed. Emphasis is placed on the potential of sightseeing tourism, which is focused on short and close trips during the pandemic and comes to the forefront of the development of the country's tourism industry. Unique excursion routes designed according to the travel and excursion regions of Ukraine are identified. The study proves that sightseeing tourism is the basis for the development of tourism in the post coronavirus period, it generates ample opportunities for business and leaves a deep social trace.

Key words: tourism, sightseeing tourism, COVID-19 pandemic, coronavirus drought, economic challenges.

Екскурсійний туризм у структурі туризму України

Екскурсійний туризм (ЕТ) є одним із видів туризму, що виокремлюється у руслі пост-модерного підходу до означення туризму і розвитку туристичної діяльності. З позиції поведінково-мотиваційного підходу він означається видом туризму націленого на отримання нового досвіду, неабияких вражень та емоційного задоволення від ознайомлення з природними та історико-культурними об'єктами довколишньої території, її мешканцями та їхнім способом життя тощо [3]. ЕТ займає чільне місце у структурі туризму України. Хоча офіційна статистика не провадить окремого обліку обсягів туристичних потоків за ЕТ, проте він є переважаючим у внутрішньому туризмі та як елемент доповнення (гібридизації) присутній у міжнародному туризмі. Про це свідчить діяльність суб'єктів господарювання на території держави, структура туристичних турів за популярними напрямками, інформаційне наповнення головних туристичних порталів держави тощо.

Пік ЕТ в Україні припадає на 2007-2014 рр., коли в державі активізувався внутрішній туризм і власне екскурсійна діяльність та характеризується низхідною динамікою розвитку після 2014 р., яка спричинена загостренням воєнно-політичної ситуації на сході держави й окупацією АР Крим [7]. Зокрема 2007 р. туроператорами і турагентами обслужено 2,16 млн внутрішніх туристів, що на 59,6% більше показника 2000 р. і на 371,8% показника 2018 р. (рис. 1). На 2014 р. припадає максимум розвитку власне екскурсійної діяльності в Україні:

1,175 млн екскурсантів (рис. 2), що майже вдвічі більше показника 2013 р. і в тридцять разів — показника 2017 р. (39,6 тис. осіб).

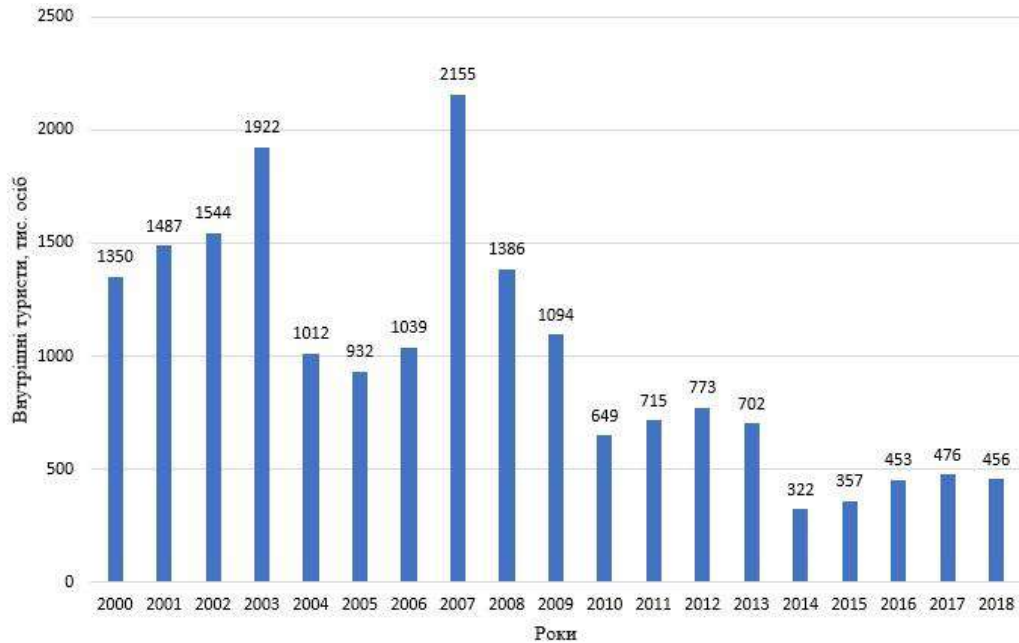

Рис. 1. Кількість внутрішніх туристів, обслугованих туроператорами та турагентами
Побудовано за: [15]

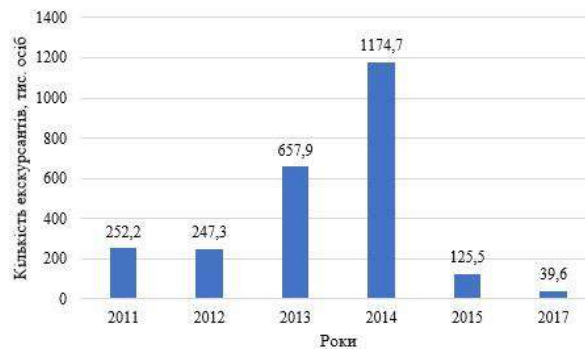

Рис. 2. Кількість екскурсантів, обслугованих туроператорами та турагентами
Побудовано за: [15]

Дозвілля і відпочинок є мотивами подорожі, які тісно пов'язані з ЕТ. Їх, як мету туристичної поїздки у 2018 р. означили 56,9% внутрішніх і 97,5% виїзних туристів України; 2001 р. цю мету означили 66,7% і 97,4% туристів відповідно (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл внутрішніх туристів, обслугованих туроператорами та турагентами за метою поїздки, 2018. Побудовано за: [15]

У 2018 р. екскурсійну діяльність на території України де-юре здійснювали 199 суб'єктів господарювання (30,7% юридичні особи і 69,3% фізичні особи-підприємці) [15], що максимально локалізувалися у Львівській (51 од.), Одеській (21 од.) областях і м. Києві (24 од.). Де-факто, за даними порталу UA.IGotoWorld.com [19], послуги з ЕТ в Україні надають 702 суб'єкти господарювання, найбільше з яких розташовано на території Одеської (186 од.), Львівської (65 од.) і Запорізької (58 од.) областей.

ЕТ в Україні характеризується розмаїтістю розроблених та апробованих туристичних турів. Туристичний портал UA.IGotoWorld.com надає інформацію про активні 1242 екскурсійні тури прокладені територією України: 305 турів (24,6%) — одноденні, 342 (27,5%) — вихідного дня, 595 (47,9%) — кількадевні (2-5 днів). Тури охоплюють широке коло природно- (1230 об'єктів — заповідники, національні парки, окремі озера й гори, пам'ятки садово-паркового мистецтва, унікальні природні ландшафти тощо) (рис. 4) й історико-краєзнавчих об'єктів екскурсій (4442 архітектурно-історичні комплекси — пам'ятники, музеї, палаци, фортеці та ін.) (рис. 5). Також він містить інформація про унікальні об'єкти екскурсій: храми (1933 од.), об'єкти культури (427), індустриальні об'єкти (65), містичні місця (26 од.) тощо.

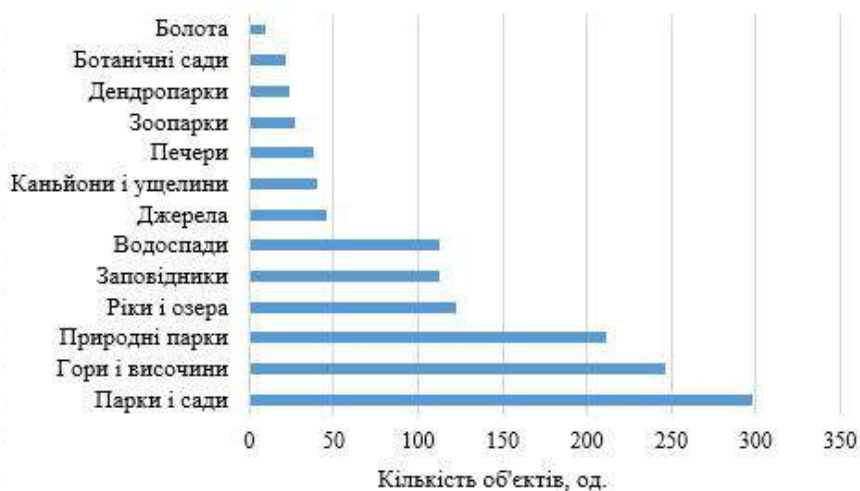

Рис. 4. Природно-краєзнавчі об'єкти ЕТ
Побудовано за: [19]

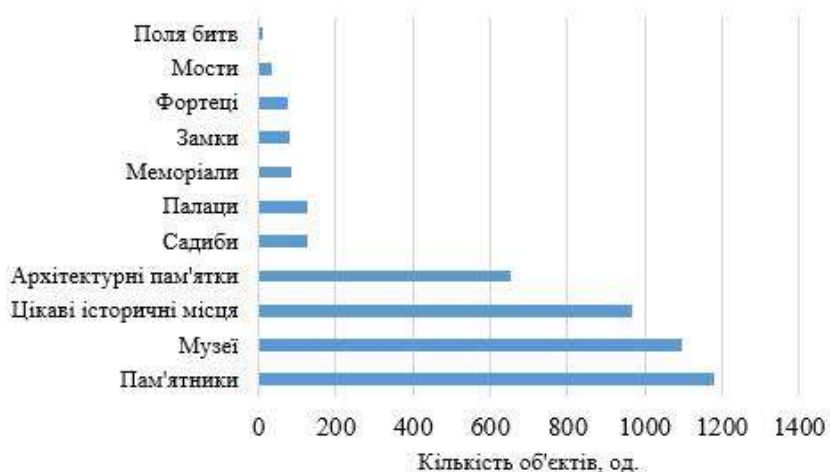

Рис. 5. Історико-краєзнавчі об'єкти ЕТ
Побудовано за: [19]

Найпопулярніші об'єкти ЕТ в Україні (2019): Кам'янець-Подільський замок, Джуринський водоспад, оз. Сиваш, заповідник Асканія-Нова, затока Бакота, оз. Біле (Рівненська обл.), Свято-Успенська Почаївська Лавра, Хотинська фортеця, Блакитні озера (Чернігівська обл.), Соляна шахта (м. Соледар), Аерокосмічний музей (м. Дніпро), Софіївський собор.

У розрізі областей, потенційні подорожуючі (2019) найбільше цікавляться об'єктами ЕТ в Одеській, Закарпатській і Львівській областях (табл. 1); найменше — у Кіровоградській,

Донецькій, Луганській областях і АР Крим. Зниження потенціалу зацікавлення до останніх зумовлено тимчасовою окупацією АР Крим у 2014 р. та воєнно-політичною нестабільністю на сході Донецької і Луганської областей [7].

Таблиця 1

Зацікавлення об'єктами ЕТ України, 2019

Ранг	Регіон	Рівень зацікавлення туристами, %	Найвідвідуваніші об'єкти (топ-3)
1	Одеська обл.	7,59	Ринок «Привоз», пляж «Дельфін», пляж «Чорноморка» (м. Одеса)
2	Закарпатська обл.	7,06	Замок Паланок, оз. Синевир, Географічний цент Європи (с. Ділове)
3	Львівська обл.	6,52	Площа Ринок (м. Львів), Золочівський замок, водоспад Кам'янка
4	Київська обл.	6,20	Саенаторій Пуща-Водиця, Київське водосховище («море»), Софіївський собор
5	Дніпропетровська обл.	5,82	Аерокосмічний музей (м. Дніпро), Шолоховський (Токівський) водоспад, Свято-Покровський храм (с. Рубанівське)
6	Херсонська обл.	5,20	Оз. Сиваш, заповідник Асканія-Нова, Херсонський гранд-каньйон (с. Станіслав)
7	Івано-Франківська обл.	4,99	Аквапарк «Цунамі» (м. Івано-Франківськ), стежка Довбуша (м. Яремче), «Стометрівка» (м. Івано-Франківськ)
8	Хмельницька обл.	4,81	Кам'янець-Подільський замок, с. Бакота, Бакотська затока
9	Запорізька обл.	4,27	Єлисеївський кар'єр, Нудистський пляж на Федотовій косі (с. Кирилівка), о. Хортиця (м. Запоріжжя)
10	Тернопільська обл.	4,10	Джуринський водоспад, Свято-Успенська Почаївська лавра, печера Кришталева (с. Кривче)
11	Черкаська обл.	4,03	Могила цадика Нахмана (м. Умань), Тарасова гора (Чернеча гора, м. Канів), садиба Нарішкіних-Шувалових (м. Тальне)
12	Житомирська обл.	3,86	Будинок рибалки на Острові кохання (с. Старий Солотвин), Коростишівський кар'єр, Соколовський кар'єр
13	Харківська обл.	3,85	«Фельдман Екопарк» (с. Лісне), аквапарк «Джунглі» (м. Харків), парк Саржин Яр (м. Харків)
14	Вінницька обл.	3,83	Лядівський скельний монастир (с. Лядова), Дитячий центр ROSHEN (м. Вінниця), палац Потоцьких (м. Тульчин)
15	Полтавська обл.	3,70	Гора Пивиха (сміт Градизьк), пам'ятник Полтавській галушці (м. Полтава), Бузковий гай (сміт Диканька)
16	Миколаївська обл.	3,67	Кінбурнська коса, Актівський каньйон, Національний природний парк Бузький Гард
17	Рівненська обл.	3,61	Оз. Біле, Тараканівський форт (Дубенська фортеця, с. Тараканів), джерело Святої Анни (с. Онишківці)
18	Чернівецька обл.	3,49	Хотинська фортеця, Свято-Вознесенський монастир (с. Банчени), Національний університет імені Юрія Федьковича
19	Чернігівська обл.	3,46	Блакитні озера (с. Олешня), заповідник Качанівка, Чернігівський Вал
20	Сумська обл.	2,44	Оз. Чеха (м. Суми), Музей шоколаду (м. Тростянець), садиба «Круглий двір» (м. Тростянець)
21	Волинська обл.	2,34	Замок Любарта (м. Луцьк), оз. Світязь, Луцький зоопарк
22	Кіровоградська обл.	2,24	Дендропарк (м. Кропивницький), Морозівський вугільний розріз (м. Олександрія), Географічний центр України (с. Добровеличківка)
23	Донецька обл.	2,22	Соляна шахта (м. Соледар), заповідник «Кам'яні могили» (с. Назарівка), Нудистський пляж (с. Піщане біля м. Маріуполь)
24	Луганська обл.	0,53	Деркульський кінний завод
25	АР Крим	0,17	Ханський палац, Нікітський британський сад, замок «Ластівчине гніздо»

Укладено за: [14].

Крім внутрішнього ЕТ в Україні, не дивлячись на непевну соціально-політичну ситуацію ускладнену викликами воєнно-політичної нестабільності на сході держави, тимчасовою окупацією АР Крим та відсутності чітких векторів розв'язання сформованих проблем у найближчій перспективі, активно розвивається (2015-2019) доступний і якісний виїзний ЕТ у країни-сусіди першого порядку України — Польщу («Вікенд до Кракова», «Унікальна Польща за 1 день», «Мальовничі Татри», «Емоційний бум: Краків та парк розваг Енерджи-ляндія», «Закохатися в Краків», «Сталкер-екскурсія: Фортифікаційні об'єкти Перемишля та ін.), Угорщину («Марципанові сни», «Купальні, дегустація та угорська щедрість», «Привіт Будапешт» та ін.), Словаччину («Вихідні в Словаччині», «Мелодійний вікенд» та ін.) тощо.

Коронавірусний холод

2020 р. став знаковим у становленні туристичної галузі світу. Оптимістичні перспективи її розвитку, які базувалися на активізації туристичної діяльності в країнах, що розвиваються, диверсифікації туристичних послуг у розвинених країнах світу та наростання туристичних потоків подорожуючих з держав Південно-Східної й Центральної Азії зазнали краху у результаті світової пандемії. Остання спричинена тяжкою, гострою респіраторною інфекцією, яка викликана коронавірусом SARS-CoV-2. Хворобу вперше діагностували на території провінції Ухань (листопад, 2019 р., Китай); 11 лютого 2020 р. ВООЗ означила офіційну її назву — COVID-19.

Швидкі темпи біологічного поширення інфекції підсилені мобільністю населення на глобальному рівні, відсутність вакцини та невідомі довгострокові наслідки результату перебігу COVID-19 спричинили загрозу людству світового масштабу [10, 11] виокремивши пандемію як одну з глобальних проблем XXI ст. Подолання останньої як і розв'язання сформованої соціально-економічної кризи та недопущення масового захворювання населення у межах окремих країн та цілих макрорегіонів світу спричинило запровадження державами світу безпрецедентних дій націлених на захист національних інтересів пріоритетом в яких стало життя й здоров'я людей.

Закриття кордонів, зупинка міжнародного і внутрішнього транспортного пасажирського сполучення, припинення діяльності закладів громадського харчування, торгівлі, сфери розваг і дозвілля, промислових підприємств – усе це «поставило на паузу» світову економіку [11, с. 141], загалом, та національну економіку окремих держав, зокрема.

Введення надзвичайного стану в окремих провінціях Китаю, штатах США, землях ФРН, регіонах Італії, Іспанії, Франції, в Україні, Польщі, Чехії та багатьох інших країнах світу пок-азало хиткість, нестабільність, уразливість до викликів цивілізаційного розвитку і глобалізації як світової економіки, загалом, так і національних економік, зокрема. Невизначеність, яка запанувала весною 2020 р. в соціально-економічній і політичній сфері держав світу та на глобальному рівні і спричинена поширенням COVID-19 отримала назву *коронавірусний холод* [11].

Характерні ознаки коронавірусного холоду: різка, неочікувана, непередбачувана стагнація національних економік на невизначений час (1-3 місяці чи більше); різке падіння рівня світової торгівлі товарами і послугами; закриття національних кордонів; падіння рівня ВВП держав світу; від'ємні показники приросту національних економік; збільшення безробіття; зростання інфляції; прояви соціального незадоволення, криза міжнародного управління глобальними процесами тощо. Усе це — на фоні невизначеності масштабів, наслідків і тривалості пандемії та трансформації соціальних стандартів й пріоритетів життя у напрямку посилення індивідуальної безпеки (*капсулізація*) і повернення до протекціонізму.

Сфера туризму стала першим сектором економіки, який зазнав найбільших втрат у результаті коронавірусного холоду, і, на жаль, буде останнім, який із нього вийде. За оцінками СOT, світова торгівля товарами 2020 р. у результаті пандемії скоротиться на 13-32% [18]; у туризмі 96% глобальних туристичних напрямків у час пандемії мають обмеження на подорож, обсяг міжнародних потоків туристів скоротиться (оптимістичний прогноз) на 20-30%, втрати від міжнародного туризму складатимуть 300-450 млрд. дол. США, що є 1/3 показника 2019 р. [17]. Головні туристичні країни світу відтермінували відкриття сезону 2020 р. на кінець літа, початок осені — Туреччина, Іспанія, Італія, Греція, Єгипет або й загалом ставлять під сумнів його проведення у 2020 р. — Китай, Сінгапур, Чорногорія, Польща тощо.

Україна, в якій 12 березня 2020 р. оголосили надзвичайну ситуацію спричинену COVID-19, опинилася на роздоріжжі розвитку сфери туризму. З однією сторони ця сфера є джерелом бюджетонаповнення населених пунктів туристичних регіонів держави (Українські Карпати, Закарпаття, Причорномор'я та ін.), у ній великий відсоток samozайнятого населення, велика частка малого і середнього бізнесу, вона є інвестиційно привабливою та інноваційно орієнтованою [8, 12], з іншої — сфера найуразливіша, щодо фізичної безпеки людей у час COVID-19.

Виїзний ЕТ України на умовах попереднього бронювання заморожено через закриття головних туристичних регіонів світу на невизначений термін та зупинку авіа-, автобусного

пасажирського сполучення. Внутрішній ЕТ призупинений через запровадження обмежувальних заходів з соціального дистанціювання, транспортної мобільності, функціонування закладів ресторанного і готельного бізнесу, культурної і відпочинкової сфери в Україні. Усе це на фоні інформаційної паніки, низької інфомедійної грамотності населення, поширення суспільного страху, становлення капсульного суспільства.

Задоволення бажання цікавості і пошуку/пізнання себе у час постмодерну різко витіснила одна з первинних людських потреб за ієрархією А. Маслоу — безпека здоров'я, майна, майбутнього.

Туризм, загалом, а ЕТ, зокрема, стикнувся з суспільними викликами економічного і організаційно-безпекового спрямування. Останні вимагають ґрунтовного перегляду методики організації ЕТ у посткоронавірусний період з акцентом на посилену особисту безпеку здоров'я туриста.

Розвиток екскурсійного туризму в умовах посткоронавірусного холоду

За прогнозами фахівців ВТО туризм розпочне вихід з коронавірусного холоду за оптимістичними прогнозами осінню-зимою 2020 р., а за песимістичними — у другій половині 2021 р. після винайдення, вдалого тестування та виходу на ринок вакцини проти COVID-19. Відродження туризму стане капіталозатратним й тривалим, а до масового виїзного/в'їзного туризму 2019 р. необхідно буде повертатися 3-7 років [17].

Якщо географія туристичної галузі залишиться, в цілому без змін – у пріоритеті будуть туристичні макрорегіони Південної і Західної Європи, Північної Африки, Близького Сходу та ін., то суттєвого перегляду зазнає методика організації фізичної безпеки як туриста так і приймаючої сторони. Власне критерій безпеки стане визначальним при прийнятті рішення про тривалість, віддаленість, насиченість туристичної поїздки.

Відроджуватиметься туризм з найбезпечнішого свого виду — з внутрішнього ЕТ. У посткоронавірусний період актуальними стануть тури тривалістю до 24 год. і охопленням території у радіусі 100 км від місця постійного проживання особи. Вони задовільнятимуть потребу подорожуючих у пізнанні нового, але не передбачатимуть ночівлі, значного транспортного переміщення та контакту з великими групами осіб. Вони мінімізуватимуть можливість потрапити у невідоме чужорідне середовище, що потенційно небезпечно для здоров'я, а будуть націлені на глибше пізнання традиційного, повернення до першоджерел тощо. Їхньою перевагою буде економічна доступність на протигагу турів виїзного туризму, що важливо в час економічної кризи, яка спричинена коронавірусним холодом [11].

На ринку стануть затребуваними як традиційні, давно розроблені та апробовані екскурсійні тури так і нові. Наприклад, у Поліському туристично-рекреаційному районі України перспективними є унікальні екскурсійні маршрути, орієнтовані на відвідування Чорнобильської зони відчуження («Тур у Чорнобиль», «Зона відчуження. Чорнобиль-Прип'ять», «Чорнобиль. Прип'ять. 18+» та ін.) [1, с. 36-37] та ін. У Карпатському — сплав гірськими ріками Українських Карпат («Неймовірні сплави річкою Дністер», «Сплав по Черемошу», «Рафтинг на Чорному Черемоші», «Сплав по Лімниці»); сходження на найвищу точку України — г. Говерлу («Сходження на Говерлу», «Зимове сходження на Говерлу»); подорож вузькоколійною залізницею, яку збудували для транспортування лісу у кінці XIX ст. («Карпатський трамвай»); знайомство з особливими народними промислами і традиціями регіону («Народні промисли Карпат», «Таїна народних промислів Карпат», «Гуцульська феєрія»), відвідування резиденції президентів України в с. Гута («Резиденція Синьогора»), екскурсії поховальними комплексами-некрополями (Личаківський цвинтар, Меморіал львівських орлят (м. Львів), Єврейський цвинтар (м. Чернівці)) [13, с. 44-51] та ін. У Подільському — «Почаїв і джерело святої Анни», «Вихідні у Кам'янці-Подільському», «Неймовірні сплави річкою Дністер», «Срібні водоспади Тернопільщини», «Льодолазання у Кам'янці» (м. Кам'янець Подільський), «Хмільник дельфінарій» (м. Хмільник) [4] та ін. У Придніпровському — орієнтовані на відвідування діючих і законсервованих/закинутих індустриальних об'єктів («Залізне серце України», «Техногенна фантастика», «Кривбас індастріал» (м. Кривий Ріг), «На Придніпровську теплоелектростанцію», «Дайвінг на гранітних кар'єрах», «Дігерство. Похід у підземну дренажну систему» (м. Дніпро) тощо [5, с. 170-178]. У Приморському — «Приморський бульвар», «Дерибасівська вулиця», «Історична Одеса», «Асканія-Нова», «о. Хортиця», «Кінбурнська коса», «Олешківські піски»; тури, орієнтовані на відвідування діючих індустриальних об'єктів («Дніпровська ГЕС» (м. Запоріжжя), «Єлисеївські кар'єри» (с. Єлисеївка, Запорізька обл.),

«Одеський завод шампанських вин» і «Морський порт» (м. Одеса) тощо [6]. У Слобожансько-Донбаському туристично-рекреаційному районі України — «Експерсія в Святогірськ», «Соляні шахти», «Пішохідний Глухів», «До Калниша в гості», «Казка Шелехівського озера», «Експерсія в Соледар і підземний завод шампанських вин» (м. Соледар, м. Бахмут), «Експерсія на ХТЗ» (м. Харків) [7] та ін.

Підвищення ефективності використання матеріальної бази туристично-рекреаційний районів України, зростання надходжень від туристично-експерсійної діяльності у місцевий бюджет, збільшення прибутковості туроператорів можливе за рахунок розвитку історико-культурної експерсійної діяльності за місцями проживання і творчості відомих людей (політиків, науковців, літераторів, митців тощо), яка наразі мало представлена у межах районів. Така туристично-експерсійна діяльність є безпечною з погляду збереження здоров'я туриста та можливості повторного зараження COVID-19. Вона є персоналізованою: враховує запити й інтереси (професійні, культурно-пізнавальні) конкретних груп туристів; при розробці експерсійного туру передбачає застосування дизайн-методу; потребує від гйда-експерсовода ґрунтового знання об'єкта експерсії та професійної гнучкості під час її проведення; охоплює широке коло об'єктів соціальної інфраструктури [1, 4, 6], які не залучені у традиційні природно-, історико-краєзнавчі експерсійні маршрути (історико-біографічні об'єкти: будинки-музеї/меморіальні музеї, будинки-садиби, родинні особняки, палаци, пам'ятники, барельєфи, бібліотеки, наукові установи, освітні заклади, сакральні споруди, кладовища тощо).

Таблиця 2

Видатні постаті, які проживали й творили на території Поліського туристично-рекреаційного району

Визначні постаті	Області району				
	Волинська	Рівненська	Житомирська	Київська	Чернігівська
1	2	3	4	5	6
Громадська, політичні, військові та релігійні діячі	Д. Братковський, Г. Гулевичівна, Д. Шумук	К. Острозький, Л. Кравчук, М. Смотрицький, Д. Шумук	І. Огієнко, І. Феценко-Чупівський	М. Грушевський, Я. Мудрий, І. Мазепа, П. Тетеря	С. Палій, К. Розумовський, Л. Лук'яненко
Науковці	Д. Абрамович, В. Липинський	А. Андржейовський, Ю. Кондратюк, Я. Підстригач, К. Цюлковський, І. Юхновський	С. Корольов, В. Шевчук, В. Щербаківський	В. Вернадський, А. Люлька, П. Чубинський	О. Богомолець, С. Корольов, Ю. Лисянський
Митці (художники, скульптори, архітектори)	К. Кжижановський, М. Рокитський	І. Їжакевич, Т. Сосновський, Н. Хасевич	П. Ковжун, М. Максименко	К. Білокур, М. Примаченко, І. Сошенко	І. Мартос, О. Потапенко
Діячі музичної і театральної культури	Г. Канішевський	Є. Григорович, Е. Скрипчинська	Б. Лятошинський, Н. Матвієнко, Р. Недашківська, С. Ярунський	І. Козловський, К. Стеценко	Г. Верева, О. Довженко, М. Заньковецька, О. Вересай, Л. Ревуцький
Літератори (письменники, поети, публіцисти, літературознавці)	Д. Братковський, Р. Братунь, Г. Запольська, А. Кримський, Леся Українка, Олена Пчілка, Є. Сверстюк, Є. Шаблювський	М. Жулинський, В. Короленко, М. Островський, В. Поліщук, У. Самчук, Є. Сверстюк, Б. Тен, О. Теліга	Дж. Конрад-Коженевський, О. Ольжич-Кандиба, Леся Українка	І. Драч, Л. Костенко, А. Малишко, П. Мовчан, М. Познанська, Т. Шевченко, Шолом-Алейхем	М. Вербицький, М. Вовчок, М. Вороний, Л. Глібов, Н. Забіла, М. Коцюбинський, П. Куліш, Ю. Мушкетик, П. Тичина, Т. Шевченко

Узагальнено та доповнено до: [1, с.39-40].

Авторами доопрацьовано [1, 13] та укладено перелік видатних постатей, життєвий шлях й професійна / творча діяльність яких може слугувати основою розробки історико-біографічних експерсійних турів, наприклад, у Поліському туристично-рекреаційному районі (див. табл. 2). При виборі постатей враховувався їхній внесок у становлення й розбудову не-

залежності України, у світову й українську науку, освіту, культуру тощо; час проживання й діяльності на території району; наявність на території об'єктів, які були свідками життя і діяльності цих постатей (меморіальні музеї, родинні помешкання, місця праці і діяльності та ін.).

Сформувані зацікавлення до історико-біографічних об'єктів ЕТ України можливо за рахунок популяризації їхнього потенціалу у глобальних соціальних мережах (Facebook, Instagram та ін.), на он-лайн освітніх і науково-пізнавальних платформах України (Prometheus, EDUGET, Coursera та ін.) та розвитку віртуального туризму [2].

Наприклад, на території Львівської області розвиток віртуального туризму у рамках «Комплексної програми розвитку культури Львівщини на 2018-2020 роки» підтримав Львівський ІТ-кластер, за допомогою інформаційно-технічних і кадрових ресурсів компаній якого 2018 року започаткований інтерактивний музейний проект «Відвідай». Результатом його втілення є нанесення на віртуальну музейну карту світу 25 музеїв області [9]. Більшість цих музеїв локалізовані в обласному центрі (12 об'єктів — «Музей Арсенал», «Меморіальний музей Михайла Грушевського», «Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка», «Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича», «Національний музей у Львові ім. А. Шептицького» та ін.); мають історичний, етнографічний, меморіальний профіль; володіють унікальними фондами та користуються попитом у туристів й екскурсантів області. З-поміж інших музеїв варто відзначити музейні комплекси меморіального профілю, які популяризують на загальнаціонально-патріотичний внесок Львівщини у становлення державності України — «Музей гетьмана Петра Сагайдачного» (с. Кульчиці), «Музей підпільного штабу УПА генерала Романа Шухевича» (с. Грімно), «Музей-садиба Степана Бандери» (с. Воля Задеревацька), «Історико-меморіальний музей полковника Євгена Коновальця» (с. Зашків), «Музей визвольної боротьби» (с. Чуква), «Музей Новітніх Героїв» (м. Рудки), «Музей історії національно-визвольної боротьби ОУН і УПА 40-60-х років ХХ століття» (м. Самбір).

У перспективі, доцільним є оцифрування та нанесення на віртуальну музейну, сакральну, історичну, туристичну карти світу історико-культурних пам'яток Сколівщини, яка характеризується значним туристично-рекреаційним потенціалом, має розвинуту готельно-ресторанну інфраструктуру та історично-сформовану сферу конкурентоздатних, диверсифікованих туристичних послуг [16]. Остання відіграє суттєву роль у формуванні дохідної частини бюджету району [2] загалом та новоствореної Славської громади зокрема.

Прикінцеві висновки

ЕТ є одним із видів туризму, що виокремився у руслі поведінково-мотиваційного підходу до трактування туризму на постнекласичному етапі розвитку науки. В Україні він займає чільне місце у структурі внутрішнього туризму держави, як за обсягом наданих послуг так і за кількістю залучених працівників та самозайнятого населення. Підґрунтям його розвитку є значний туристичний потенціал природно-географічних й історико-культурних об'єктів держави, високий рівень розвитку туристичної інфраструктури, мотивованість та зацікавлення населення до пізнання рідного краю, пошуку сенсу існування у непевному й мінливому світі через повернення до першоджерел тощо. ЕТ є надійним джерелом відновлення економіки регіонів у результаті попередніх трансформаційних втрат, генерує широкі можливості, які виходять далеко за рамки цього виду діяльності, має великий й диверсифікований економічний ланцюг доданої вартості та глибокий соціальний слід. Коронавірусний холод продемонстрував стійкість ЕТ до зовнішніх і внутрішніх викликів функціонування ринку туристичних послуг, його затребуваність на внутрішньому ринку. Гнучкість ЕТ й націленість на використання надбань інформаційно-технологічного розвитку (віртуальний туризм) дало змогу у час коронавірусного холоду залучити в туристичну сферу держави широкий спектр об'єктів історико-культурної спадщини краю, укласти й апробувати нові туристичні екскурсійні маршрути на різні соціо-культурні, пізнавальні, рекреаційні запити туристів. Подальший розвиток ЕТ у час посткоронавірусного холоду вбачається у розробці історико-біографічних екскурсійних турів за місцями життя й діяльності видатних осіб краю. Усе це вимагає подальшої демонстрації стійкості ЕТ у надзвичайних ситуаціях, однією з яких є пандемія COVID-19 та підтримки перспектив його розвитку на етапі реформування адміністративно-територіального устрою, творення нових громад, районів та осередків соціально-економічного життя на місцях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький М., Котик Л. Актуалізація екскурсійної діяльності на території Поліського туристично-рекреаційного району України / Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід : матеріали наук. конф. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018. С. 34-40.
2. Білецький М., Котик Л. Віртуальний туризм як можливість популяризації історико-культурних пам'яток Сколівського району Львівської області / Історико-культурний потенціал Городоччини: стан та перспективи розвитку туристичної дестинації : зб. матер. наук.-практ. конф. Львів: ЛІЕТ, 2019. С. 187-194.
3. Білецький М., Котик Л. До означення екскурсійного туризму // Вісник ЛІЕТ. 2020. № 15.
4. Білецький М., Котик Л. Карпатсько-Подільський рекреаційний район України: сучасний стан і перспективи розвитку / Туристичні послуги на світовому ринку як фактор розвитку міжнародного туризму: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. Львів: ЛІЕТ, 2018. С. 244-255.
5. Білецький М., Котик Л. Придніпровський туристично-рекреаційний район України: проблеми і перспективи розвитку / Вісник ЛІЕТ. 2018. № 13. С. 166-180.
6. Білецький М., Котик Л. Приморський туристично-рекреаційний район України: сучасний стан і проблеми розвитку / Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль: ТНПУ, 2019. С. 7-21.
7. Білецький М., Котик Л. Слобожансько-Донбаський туристично-рекреаційний район України: функціонування у контексті воєнно-політичної нестабільності / Вісник ЛІЕТ. 2019. № 14. С. 160-174.
8. Білецький М., Котик Л. Туризм як інноваційний вектор розвитку господарства Львівської області / Сучасні проблеми розвитку туризму в Україні: зб. матер. Львів: Галич-Прес, 2019. С. 77-87.
9. Інтерактивний музей «Відвідай» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://old.dailyviv.com/3D/loda> (дата звернення: 28.09.2020).
10. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людства: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 330 с.
11. Котик Л. Виклики туризму Львівської області в умовах «коронавірусного холоду» / Л.І. Котик // Соціально-гуманітарний вісник : зб. наук. праць. Вип. 35. Харків: Новий курс, 2020. С. 141-142.
12. Котик Л. Роль туризму у трансформації господарського комплексу Львівської області / Вісник Львів. ун-ту. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 2. С. 206-213.
13. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: міжнар. монографія (колектив авторів за заг. ред. Л. Заставецької). Тернопіль : Вид. центр ТНПУ, 2020. 180 с.
14. Туризм в Україні: статистика найбільшого туристичного порталу України UA.IGotoWorld.com за 2019 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ua.igotoworld.com/projects/stat2019> (дата звернення: 18.19.2020).
15. Туристична діяльність в Україні у 2018 році : стат. зб. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2020).
16. Biletskyi M., Ivakh Ya., Kotyk L. Lviv oblast: urgent socio-economic problems in the context of European integration / Journal of Geography, Politics and Society. 2017. Vol. 7(2). P. 32-42.
17. Could COVID-19 Lead to a 30% Fall in International Tourists? [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.unwto.org/un-tourism-news-11> (дата звернення: 30.09.2020 р.).
18. COVID-19 and world trade [Electronic resource]. — Mode of access : https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/faqcovid19_e.htm (дата звернення: 30.09.2020 р.).
19. UA.IGotoWorld.com — туристичний портал про Україну: сайт. URL: <https://ua.igotoworld.com/ua> (дата звернення: 30.09.2020).

Наукове видання

**Суспільна географія і картографія:
наукова спадщина
та сучасні українознавчі студії**

**Матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару
(Україна, м. Львів, 20 травня 2021 р.)**

Відповідальний редактор *проф. Олег Шаблій*

Технічний редактор *Світлана Сенік*
Комп'ютерне верстання *Марія Хоминець*

Формат 60x84_{1/8}

Умовн. друк. арк. 40,1. Наклад 100 прим. Зам. ....

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Друк ТзОВ «Простір-М»
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, м. Львів, вул. Чайковського, 8
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir.druk@gmail.com